

A desedai Községi-erdő talajlakó pókfajainak vizsgálata (Aranea)

ÜST NORBERT¹ & FARKAS SÁNDOR²

¹Rippl-Rónai Múzeum H-7400 Kaposvár Fő utca 10. e-mail:

²Kaposvári Egyetem, Természetvédelmi Tanszék H-7400 Kaposvár Guba Sándor utca
e-mail: farkas.sandor@ke.hu

ÜST, N., & FARKAS, S.: *Examination of the soil dwelling spiders in Községi Forest near the Deseda lake, SW Hungary.*

Abstract: In 2011, an aracnological investigation was carried out in Községi erdő near the Deseda lake, local Nature Conservation Area, SW Hungary. The material was recorded by pitfall traps in 13 different habitats. Altogether 5410 specimens were collected. Five species were very abundant (40,77%), namely *Allagelena gracilens*, *Dysdera ninnii*, *Haplodrassus silvestris*, *Ozyptila praticola*, *Trochosa terricola*. They annual activities and habitat preferences were also examined with 10 figures.

Keywords: Arenea, annual activity, habitat preference, Hungary

Bevezetés

A Kárpát-medence területén a fajok száma megközelíti az 1000 fajt, Magyarországon az ismertté vált pókfajok száma: 725 faj (SZINETÁR 2006). Somogy megye területén eddig 334 pókfajt mutat-tak ki, ez a hazai fauna 46%-a (SZINETÁR 2001). Néhány természetvédelmi terület (Boronka-melléki TK - SZINETÁR 1992, Dráva mente - SZINETÁR 1998, Látványi Pusztá TT - SZINETÁR és KERESZTES 2003) alapfaunájának vizsgálata kivételével, a megye nagy része mindmáig feltárat-lannak tekinthető, így a fajok száma még jelentősen emelkedhet. Somogy más területeiről, pl.: a Zselicből, vagy a Külső-Somogyi-dombság területéről azonban egyáltalán nincsenek publikált és gyűjteményi adatok. Így Somogy megyében a Deseda-tó helyi jelentőségű természetvédelmi terület-ről sem rendelkezünk faunisztikai adatokkal.

A terület vizsgálatát a Kaposvári Egyetem talajzoológiai munkacsoportjának keretében kezdtük el, amely nemcsak a talajlakó pókfaunára terjedt ki, hanem az ászka (Isopoda), futóbogár (Carabidae), ezerlábú (Chilognata) fauna vizsgálatát is magában foglalta.

A terület felmérésekor a pókközösség domináns pókfajainak élőhely-preferenciáját és időbeli eloszlását vizsgálatuk.

Anyag és módszer

A kutatás mintavételi területe a Külső-Somogyban található Deseda-tó nyugati partján húzódó (Községi-erdő) volt. Az erdőt keletről a Deseda-tó, míg a többi oldalról mezőgazdasági területek határolják. A barna erdőtalajon kialakult őshonos vegetáció feltehetően gyertyános-kocsánytalan (*Quercus petraeae-Carpinetum*) és cseres tölgyesekből (*Quercetum petraeae-cerris*) állhatott. Jelenleg különböző erdőállományok alkotják, melyek között tiszta gyertyánosok, aká-cosok, fenyvesek és vörös tölgyesek is előfordulnak.

A talajfauna felmérése talajcspadázással történt. A mintavételezést 13, egymástól távol eső területen folytattuk (1. ábra). A mintavételezés során vizsgáltunk: 2 akácos (A1, A2), egy korhadékokkal fenyves (F), 5 tölgyes (T1, T2, T3, T4, T5), 2 gyertyános (GY1, GY2), egy ártéri (Tó) egy vegyes, (V), és ruderalis (R) társulást. Ez utóbbi társulás egy út mentén egy aranyvesszős magas füves terület (1. ábra).

A mért avartömeg illetve vastagság a tölgyes élőhelyeken (T2, T3, T4, T5), déli kitettségű gyertyánosunkban (GY2) volt a legmagasabb.

1. ábra: Mintavételi helyek a Deseda-tó környékén

A csapdákat 2011 márciusában elején helyeztük el, majd ezt követően három hetenként ürítettük őket. Az utolsó csapdákat 2011 novemberében szedtük fel. Minden mintahelyen egységesen 9 db Barber-féle talajcsapdát ástunk le, 3×3 sorban, egymástól 15 m-es távolságban. a csapdákbá 75%-os etilén glikolt töltöttem.

A kutatás során lemértük az egyes élőhelyeken az avarvastagságot illetve annak tömegét is.

A gyűjtött anyagot a Kaposvári Egyetem Talajzoológiai munkalaborjában helyeztük el. A határozáshoz LOKSA (1969), ROBERTS (1996) munkáját használtuk. Az adatokat MS Access 2003 adatbázisban rögzítettük.

A fajok felszíni aktivitását arányosnak tekintettük azzal a relatív egyedszámmal, amelyet a talajcsapdákbán találtunk az idő függvényében.

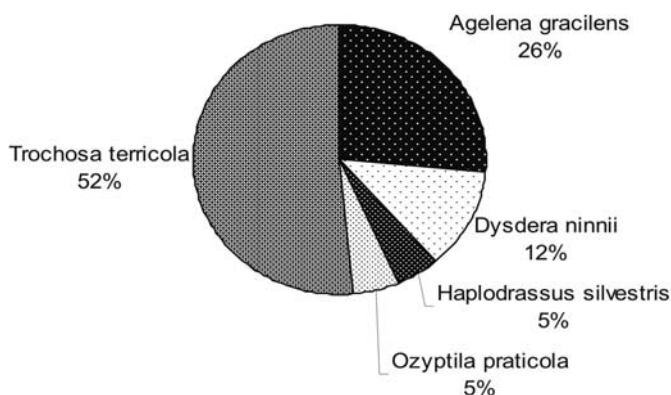
Az élőhelyek preferenciáját az egyes mintavételi helyeken előkerült példányok mennyiségű adatainak százalékos gyakoriságával fejeztük ki. A vizsgált domináns fajok élőhelyenkénti dominanciáját oszlopdiagrammok segítségével elemeztük.

Eredmények

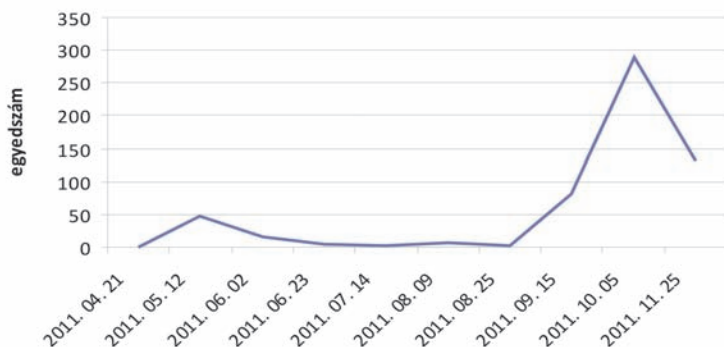
A 2011 márciusa és 2011 novembere között összesen: 5410 példányt gyűjtöttek a talajcsapdák, amelynek 40,77 %-át mindössze öt faj: *Allagelena gracilens* (C. L. Koch, 1843) (582 példány), *Dysdera ninnii* (Canestrini, 1868) (268 példány), *Haplodrassus silvestris* (Blackwall, 1833) (107 példány), *Ozyptila praticola* (C. L. Koch, 1837) (116 példány), *Trochosa terricola* (Thorell, 1856) (1133 példány) alkotta. A domináns és szubdomináns fajok megoszlását a 2. ábra mutatja.

A legmagasabb számban a *T. terricola*, több mint 1100 egyede került begyűjtésre, ami a teljes anyag 20,94% át tette ki, ezzel eudomináns fajnak minősül a területen, míg a legkevesebb példányban a domináns fajok között a *H. silvestris* került elő, de az a faj is több mint száz példányban került elő.

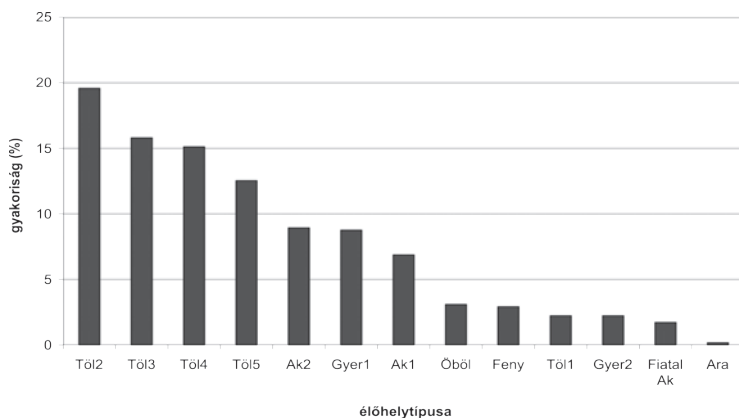
Vizsgálat során összesen: 113 faj vált ismertté. Közülük három védett faj is előkerült: *Atypus piceus* Sulzer, 1776, *Atypus muralis* Bertkau, 1890, *Dolomedes fimbriatus* Clerck, 1757.

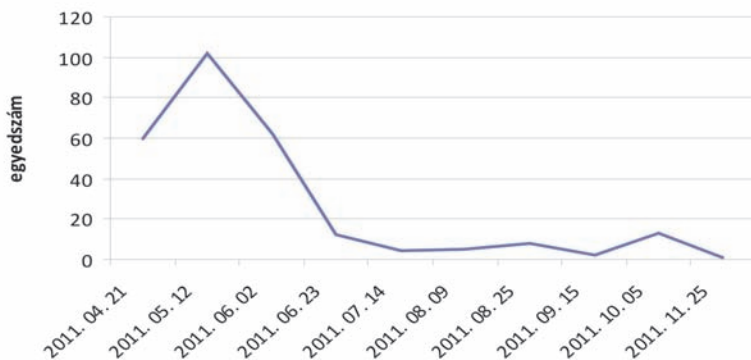
2. ábra: A domináns fajok százalékos megoszlása

3. ábra: Az *Allagelena gracilens* egyedszámának változása az idő függvényében

4. ábra: Az *Allagelena gracilens* élőhely-preferenciája

5. ábra: A *Dysdera ninnii* egyedszámának változása az idő függvényében

Felszíni aktivitás és élőhely-preferencia

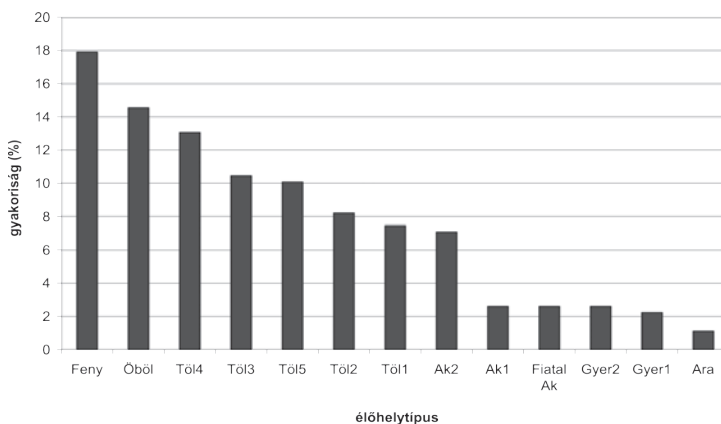
Az *Allagelena gracilens* begyűjtött egyedek számának éves eloszlása a 3. ábrán látható. Megfigyelhető, hogy az első egyedeket április közepén csapdáztuk, számuk emelkedett május közepéig, feltehetően ekkor volt az első párzási időszak. Majd ezt követően az egyedszám csökkent, ez tartott egészen augusztusig, majd innentől rohamosan emelkedett a számuk. Október 5-i mintavételezéskor érte el a legmagasabb egyedszámot. Ez alapján elmondhatjuk, hogy ez a faj egy kora tavaszi, de leginkább őszi aktivitású pókfaj.

Az *A. gracilens* a mintavételezések során legnagyobb számban egy ruderalis vegyes állományú, valaha tölgyesből álló erdőrészen csapdáztuk. A cserjeszint és az aljnövényzet egyaránt sűrű és magas volt, így ez kiváló élőhelyet biztosít ennek az állatnak, ugyanis a faj magas aljnövényzetbe szövi tölcsér alakú hálóját.

Az *A. gracilens* (4. ábra) Egy tölgyesekkel benőtt domb délnyugati, valamint ugyanazon domb tetején és a keleti oldalán elhelyezkedő tölgyesben is kiemelkedő mennyiségben volt jelen, de ezek között nem mutattunk ki különbséget. Az eredmények alapján, a faj a magas aljnövényzetű tölgyeseket kedveli.

A *Dysdera ninnii* faj egyedszáma tavasszal volt a legmagasabb (5. ábra). Feltehetően a párzási időszak májusban van, majd a párzás után az egyedszám rohamosan csökkenni kezdett. Ezt követően az egyedszáma a nyári időszakban alacsony, majd októberben, ismét kismértékű emelkedés látható, ami október közepén tetőzött.

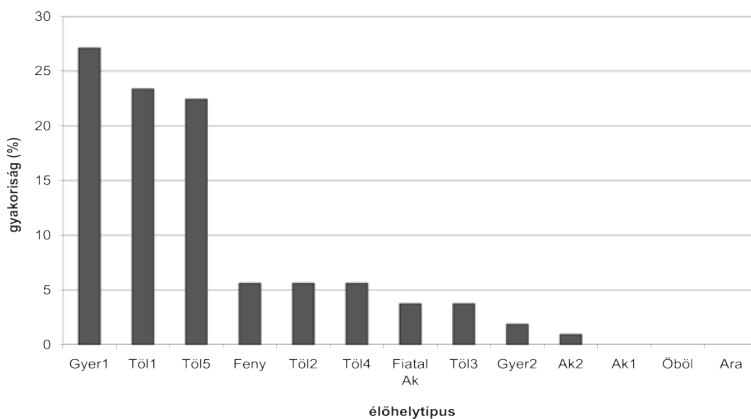
A *D. ninnii* egyedszáma (6. ábra) a fenyves élőhelyen magas volt a többi élőhellyel szemben; itt a számuk nagyban eltért. Itt a talajt nagy mennyiségben borították korhadt fák a csapdák környékén. Tekintve hogy ez a faj potenciális predátora egyes lebontó fajoknak, például ászkarákoknak így ezzel magyarázható a faj nagyszámú jelenléte magas elhalt szerves anyagtartalmú területeken. A többi élőhellyel összehasonlítva jelentős eltérést figyeltünk meg a tóparti vegetációban valamint a dombtetőn elhelyezkedő tölgyes élőhelyeken is.

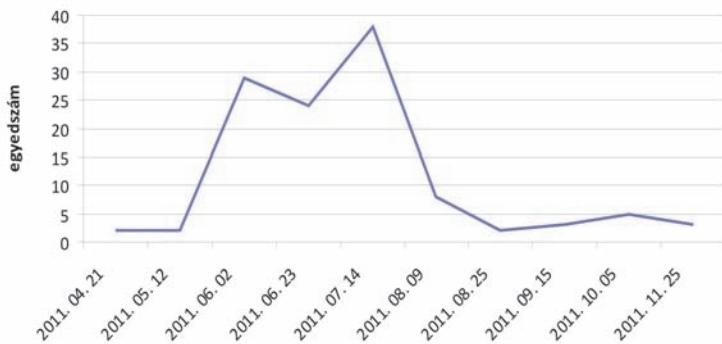
6. ábra: A *Dysdera ninnii* élőhely-preferenciája

7. ábra: A *Haplodrassus silvestris* egyedszámának változása az idő függvényében

8. ábra: A *Haplodrassus silvestris* élőhely-preferenciája

9. ábra: Az *Oxyptila praticola* egyedszámának változása az idő függvényében

A *Haplodrassus silvestris* éves egyedszám eloszlása a 7. ábra alapján jól kirajzolódik. Két akti-vitási csúcst figyelhetünk meg. A fajnak van egy kora nyári aktivitási csúcsa, ami áprilistól júliusig tartott, valamint van egy erős őszi aktivitási csúcsa is szeptembertől október közepéig. Október közepére az egyedek teljesen eltűntek.

A *H. silvestris* (8. ábra) kedvelte a gyertyános és két tölgyes élőhelyet preferált a legjobban. Ezekben jelentősen magasabb egyedszámban fordult elő a többihez képest. A tóparti vegetációt, valamint az akácos élőhelyeket kedvelte legkevésbé. Itt szintén jelentős eltérést figyeltünk meg a többi élőhellyel szemben.

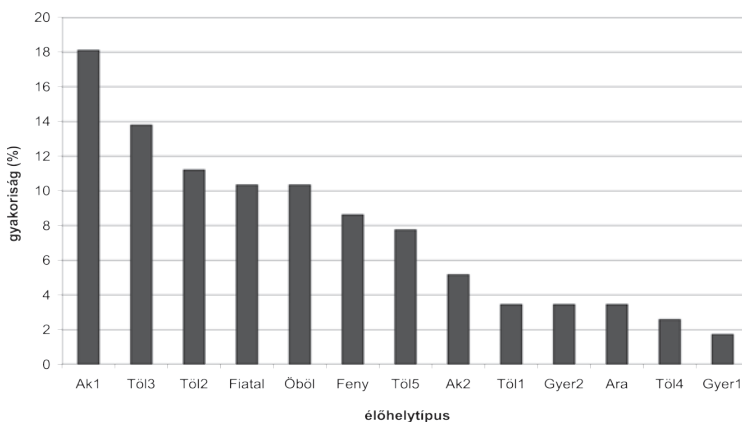
Az *Ozyptila praticola* aktivitása június-július hónapokban haladta meg jelentősen az egyéb hónapokban számított átlagos egyedszámot (9. ábra). Októberi mintavételezéskor még észlelni lehetett egy kis mértékű egyedszám növekedést, de novemberre ez is lecsökkent. Ennek oka hogy az egyedek a vegetációs időszak végére párzás után elpusztulnak.

Az *O. praticola* esetében az egyik akácos élőhely (akác1) kimagasló mértékben eltérőnek bizonyult a többitől (10. ábra). Ezt követően egy tölgyesben került elő nagy egyedszámban. Általánosan elmondható, hogy zavart magas aljnövényzetű erdőállományokban, nagy mennyiségben fordult elő.

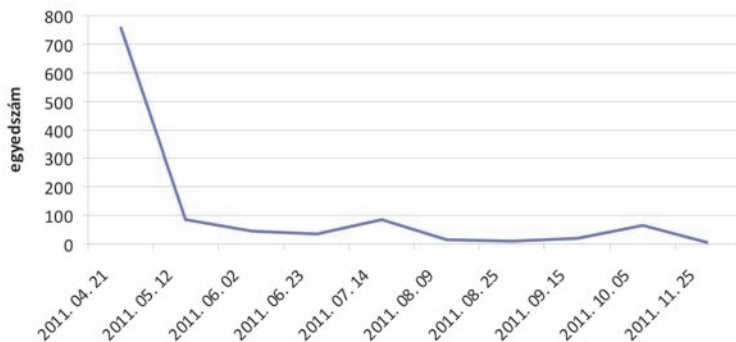
Ilyen típusú élőhelyek voltak a fenyves, a fiatal telepítésű tölgyes, a tóparti vegetáció, a sűrű aljnövényzetű öreg cseres-tölgyes vagy a nyugati kitettségű domboldaldalban elhelyezkedő cseres-tölgyes élőhely.

A tavaszi hónapokban nagy mennyiségben kerültek elő a *Trochosa terricola* példányok, majd számuk rohamosan csökkent száz egyed alá (11. ábra). Ez a faj a legmagasabb egyedszámban került elő a többi domináns fajhoz képest is. A csapadék által befogott összegyedszámnak több mint 10 %-át ez a faj tette ki. A *T. terricola* a mintavételi terület eudomináns pókfaja.

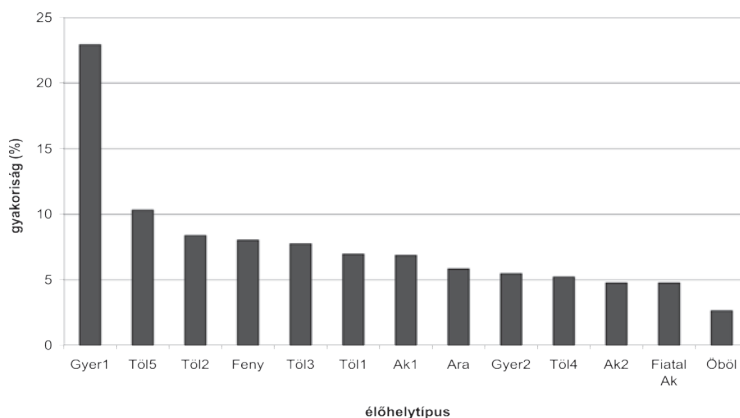
A vegetációs időszak során, a nagymértékű pusztulás ellenére, tökéletesen kirajzolódik, hogy a létszámuk a kiugró tavaszi csúcson kívül, ahol jelentős eltérés volt a többi mintavételezési időszakkal szemben két ponton tetőzik. Feltehetően két ciklusban zajlik náluk a párzás. Az 11. ábra alapján ennek időszakai nyár közepe és ősz közepére tehető.

10. ábra: *Ozyptila praticola* élőhely-preferenciája

11. ábra: A *Trochosa terricola* egyedszámának változása az idő függvényében

12. ábra: A *Trochosa terricola* élőhely-preferenciája

A *T. terricola* a többi fajhoz képest viszonylag nagy számban fordult elő mindenhol (12. ábra). Legnagyobb mennyiségben egy déli kitéttsgű gyertyánosban került elő, amely az összes többi élőhellyel szemben nagy különbséget mutatott. Legalacsonyabb számban a vizsgált vizes élőhelyen csapdáztuk.

Értékelés

A 2011-ben a Deseda-tó helyi jelentőségű természetvédelmi területen a következő fajok bizonyultak dominánsnak: *A. gracilens*, *D. ninnii*, *H. silvestris*, *O. praticola* és *T. terricola*. Az *A. gracilens* egy őszi hónapokban aktív faj, ami leginkább a magas aljnővényzetű tölgyeseket kedveli. A *D. ninnii* egy tavasszal aktív faj ami főleg a fenyves élőhelyeket kedveli, továbbá a vízparti valamint a tölgyes élőhelyeken volt magas az egyedszámuk. A *H. silvestris* gyertyános tölgyesekben fordult elő nagy számban, egy kora nyári és egy kora őszi időpontban. Az *O. praticola* a nyári időszakban volt aktív, májustól augusztusig. Egy akácokban került elő a legtöbb egyede, de nagy számban volt jelen zavart, vegyes összetételű erdőállományokban is. A *T. terricola* egyedszáma meghaladta a teljes mintavételezésben begyűjtött összes faj egyedszámának 10%-át tehát eudominánsnak tekinthetjük. Egy gyertyános-tölgyesben fordult elő kimagasló mennyiségben, továbbá tölgyes élőhelyeken került elő nagy számban. A faj esetében egy júliusi és egy októberi aktivitási csúcsot figyeltünk meg.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk köszönetet nyilvánítani Dr. Szollát Györgynek, aki a vizsgálati terület növénytakarásainak megállapításában volt segítségünkre.

Irodalom

- JUHÁSZ N., OTÁRTICS M. ZS., SZABÓ E., ÜST N. & FARKAS S. 2014: A *Porcellium collicola* (Verhoeff, 1907) (Oniscidea: Trachelipodidae) populáció-dinamikája. - *Natura Somogyiensis* 24: 71-80.
- LOKSA I. 1969: Pókok I. - Araneae I. – In: Magyarország Állatvilága (Fauna Hungariae). 97. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 133 pp.
- OTÁRTICS M., ZS., JUHÁSZ N., ÜST N. & FARKAS S. 2014: Egy heterogén erdőállomány avar-lakó szárazföldi ászkarák-közösségeinek (Isopoda: Oniscidea) összehasonlítása. – *Natura Somogyiensis* 24: 61-80.
- ROBERTS, M. J. 1996: Collins Field Guide: Spiders of Britain & Northern Europe. – Harper Collins, London, 383 pp.
- SZINETÁR CS. 2001: Somogy megye pókfaunája (Aranea). – *Natura Somogyiensis* 1: 57-70.
- SZINETÁR CS. 2006: A pókok. Keresztespókok, farkaspókok, ugrópókok és rokonaik a Kárpát-medencében. – Kossuth Kiadó Budapest. pp:1-59.

Internetes hivatkozások:

Web1 <http://www.araneae.unibe.ch/>

